

ANBAR OTINNING “QAROLAR FALSAFASI” ASARIDA IJTIMOIIY MUAMMOLAR TALQINI

Xudoyberdiyeva Naziraxon
Andijon qishloq xo'jaligi va
agrotexnologiyalar instituti
akademik litseyi ona tili
va adabiyot o'qituvchisi

Annotatsiya. Mazkur maqolada Anbar Otinning “Qarolar falsafasi” asarida ko‘tarilgan ijtimoiy muammolar, ularning adabiy talqini, jamiyat hayotidagi o‘rni va ma’naviy-axloqiy mazmuni tahlil qilinadi. Asarda ayol taqdiri, adolatsizlik, jaholat, oilaviy munosabatlar, erk va ijtimoiy tenglik kabi masalalar chuqur falsafiy mushohada bilan yoritilgan. Ushbu maqola asarning badiiy mohiyati hamda ijtimoiy g‘oyaviy qatlamlarini zamonaviy adabiy-tahliliy yondashuv asosida sharhlaydi.

Kalit so‘zlar: Anbar Otin, ijtimoiy muammolar, “Qarolar falsafasi”, adabiy tahlil, ayol qismati.

KIRISH

Anbar Otin o‘zbek adabiyoti tarixida o‘ziga xos mavqega ega ma’rifatparvar shoir va ziyolilardan biri bo‘lib, uning ijodi XIX asr oxiri va XX asr boshlaridagi ijtimoiy muhit, xalqning ma’naviy-ma’rifiy qarashlari, ayniqsa ayollar taqdiri bilan chambarchas bog‘liq. Shoiraning “Qarolar falsafasi” asari o‘sha davr jamiyatidagi adolatsizlik, ijtimoiy tengsizlik, ayollarning og‘ir hayotiy sharoiti, jaholat va nodonlikning oqibatlarini kabi dolzarb masalalarni badiiy-falsafiy mushohada orqali ochib beradi. Asar voqealari tasvirida insoniylik, mehr-oqibat, vijdon, mas’uliyat kabi umuminsoniy qadriyatlar markazda turadi. Shuning uchun ham asar nafaqat tarixiy badiiy manba, balki jamiyatning o‘sha davrdagi ijtimoiy muammolarini o‘zida mujassam etgan muhim adabiy fenomen sifatida e’tirof etiladi.

ASOSIIY QISM

“Qarolar falsafasi” avvalo shoira ijodida hukm surgan ma’rifatparvarlik ruhi, insonning ma’naviy uyg‘onishi va jamiyatdagi adolatsizlikka qarshi ichki isyonning badiiy ifodasidir. Anbar Otin hayot voqealarini tasvirlar ekan, ularga yuzaki ko‘z bilan emas, balki ijtimoiy-falsafiy nigoh bilan qaraydi. Asarda tasvirlangan ijtimoiy muhit shunchaki tarixiy fon emas, balki jamiyatning ichki kasalliklarini fosh etuvchi badiiy vositadir. Shoira o‘z davrida keng tarqalgan qoloqlik, nodonlik, ayollarning savodsizligi, patriarxal munosabatlarning mutlaq ustuvorligi kabi masalalarga achchiq satira, nozik istehzo va samimiy mulohaza bilan yondashadi [1].

Asarda insonning qadri, uning jamiyatdagi o'ri, mas'uliyat va vijdon tahlili markazda turadi. Anbar Otin ijtimoiy illatlarni biror guruh yoki shaxsning nuqsoni sifatida emas, balki jamiyatdagi umumiy ma'naviy tanazzulning natijasi sifatida ko'rsatadi. Shu jihatdan "Qarolar falsafasi" nafaqat adabiy asar, balki ma'rifiy chaqiriq va jamiyatni o'zgarishga undovchi ruhiy hujjatdir.

Asardagi eng asosiy ijtimoiy mavzulardan biri — ayollar taqdiri va ularning jamiyatdagi og'ir o'ri. Anbar Otin ayollarning savodsizligi, ularning huquqsizligi, oiladagi bosimlar, ularning mehnatining qadrsizligi kabi masalalarni og'riqli, ammo nihoyatda ta'sirli tarzda yoritadi. Shoira ayollarni faqat jabrlangan obraz sifatida emas, balki ruhiy dunyosi keng, mehrga tashna, irodali insonlar sifatida tasvirlaydi.

"Qarolar falsafasi"da ayollar boshidan kechirgan ruhiy azoblar, ularning jamiyatdagi mavqei, erkka bo'lgan tashnalligi orqali patriarxal munosabatlarning qanchalik chuqur ildiz otgani ko'rsatiladi. Shoira ayollarni qo'llab-quvvatlaydi, ularning ma'rifatga, mustaqil fikrga, o'z hayotini o'zgartirishga bo'lgan intilishlarini madh etadi. Bu Anbar Otinning ma'rifatparvarlik g'oyalarini yanada yuksaltiradi.

Asarda keng miqyosda tanqid qilingan yana bir muhim masala — jaholat va nodonlik. Anbar Otin ijtimoiy fojialarning asosiy sababini aynan savodsizlik, fikrlash madaniyatining pastligi, xurofotga berilish, hayotiy masalalarda oqilona qaror qabul qila olmaslikda ko'radi. Bu illatlar asarda alohida shaxslar misolida emas, balki jamiyatning umumiy ruhiy holati sifatida ko'rsatiladi.

Jaholat Anbar Otin nigohida shaxs va jamiyatning eng xavfli dushmanidir. U [2]:

- oiladagi nizolar,
- bolalarning to'g'ri tarbiyalanmasligi,
- adolatsizlikning kengayishi,
- ayollarning kamsitilishi,
- insoniylikning pasayishi

kabi ko'plab muammolarning ildiziga aylangan. Shoira bu jarayonni badiiy vositalar orqali yoritibgina qolmay, o'quvchini o'ylashga, tahlil qilishga, o'z jamiyatidagi muammolarga befarq bo'lmaslikka undaydi.

"Qarolar falsafasi"ning markazida ijtimoiy adolatsizlik masalasi turadi. Asarda turli tabaqa vakillarining hayot tarzi, ularning o'zaro munosabatlari, boy va kambag'al o'rtasidagi farq, jamiyatdagi ijtimoiy ziddiyatlar o'tkir badiiy tasvir orqali beriladi. Shoira adolatning jamiyatda qanday buzilishi, insonning qadri qanday ko'zdan qochayotgani, jamiyatning ma'naviy mezonlari qanday o'zgarib borayotganini nozik badiiy detallar orqali ko'rsatadi.

Anbar Otinning ijtimoiy adolat haqidagi qarashlari shaxsning ruhiy olami bilan chambarchas bog'liq. Uning fikricha, jamiyat adolatli bo'lishi uchun avvalo inson

vijdonli bo'lishi lozim. Shu bois asarda qahramonlarning ruhiy kechinmalari, ichki nizolari, ularning o'zini anglash jarayoni markaziy o'rin egallaydi [3].

XULOSA VA MUNOZARA

Anbar Otinning “Qarolar falsafasi” asari o'zbek adabiyoti tarixida ijtimoiy fikrning shakllanishida katta ahamiyatga ega bo'lgan badiiy asardir. Unda ayol taqdiri, adolatsizlik, jaholat, ijtimoiy tengsizlik, insoniy qadriyatlarning buzilishi kabi muammolar chuqur tahliliy, falsafiy va badiiy mushohada bilan yoritilgan. Asar o'z mazmuni bilan jamiyatni o'ylashga, ma'rifatga intilishga, adolatli bo'lishga undaydi. Shu bois u nafaqat adabiy merosning muhim qismi, balki jamiyatning ma'naviy yuksalishida ham katta o'rin tutadi.

ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Qodirov, H. O'zbek ayol ma'rifatparvarlari merosi va ularning ijtimoiy qarashlari. – Toshkent: “Fan va texnologiya”, 2020. – 184 b.
2. Karimov, N. XIX–XX asr boshlarida Turkiston adabiy muhitida ma'rifiy oqimlar. – Toshkent: “Yangi asr avlodi”, 2021. – 212 b.
3. Sirojiddinov, S., Qo'shjonov, M. O'zbek adabiy tanqidchiligi tarixi. – Toshkent: “Akademnashr”, 2022. – 256 b.
4. Rasulova, M. Ma'rifatparvar ayollar ijodi va ijtimoiy mavzular talqini // O'zbekiston adabiyoti va san'ati. – 2023. – №4. – B. 15–20.